biblioteca școlarului

EMIL GÂRLEANU

DIN LUMEA CELOR CARE NU CUVÂNTĂ

Litera INTERNAȚIONAL

biblioteca școlarului

Emil
GÂRLEANU

DIN LUMEA CELOR CARE NU CUVÂNTĂ

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

REFERINŢE ISTORICO–LITERARE

Este o adevărată plăcere să întâlneşti astăzi în literatura noastră, prinse cu atâta iscusinţă, clipe „din lumea celor care nu cuvântă“ — mici tragedii, banale pentru trecător, dar de toată frumuseţea pentru artist. Vulturul dlui Gârleanu, cu zborul său măreţ, cu tragica-i cădere şi cu ghearele înfipte în ochii nevinovatului căprior, este un poem întreg. Frunza d-sale, cea dezvoltată sub ochii noştri, în raze de soare şi în picuri de ploaie, ca să dea adăpost unei păsări şi să fie doborâtă de aripa aceleiaşi, este o tragedie duioasă. Jertfirea „căprioarei“*, pentru a salva viaţa iedului din mâna vânătorului, te mişcă. Căderea „Martei“ în prăpastie şi felul cum se apleacă mănunchiurile înalte ale cimbrului sălbatic peste trupul ei zdrobit este o icoană de meşter. Lirismul cel fin şi cadrul bogat al naturii, precum şi contrastul cel mare dintre armonia din natură şi aceste tragedii de o clipă ridică şi mai mult valoarea acestor bucăţi. Iar o notă simpatică este faptul că nici într-una din bucăţile acestea, de altfel simbolice, autorul nu trădează vreo intenţie de a instrui, de a obţine vreo morală, ci se restrânge la partea pur artistică.*

Calitatea cea mare ce se desprinde din aceste pagini ale autorului este înţelesul lui cel adânc pentru poezia vieţii. Cititorul va observa însă repede o a doua calitate, care dă întregului volum o culoare specială, anume humorul blajin ce se aşterne peste tot, fără ironie şi fără vreo tendinţă, ca un aer de bunătate. Bătrâneasca înţelepciune a lui „Seneca“, zăpăceala politică a oratorului „Tase“, ca şi soarta Musculiţei strivite în ceaslovul părintelui Gheorghe, au aceeaşi notă de umor binevoitor şi blând. Povestea cu „Hambarul“, despre înfrângerea unui primar cerbicos prin puterea dragostei şi a farmecului nopţii de vară, face parte din aceeaşi atmosferă glumeaţă. Un mic giuvaier în acest gen rămâne însă „Cocoşul“, cel ce în zori de zi „răsuflă fericit, apoi îşi udă pliscul în mărgăritarul de rouă de pe frunza cea mai apropiată... şi salută răsăritul soarelui, bătând din pinteni şi fâlfâindu-şi aripile, ca două steaguri...“ Faţă de gravitatea scenelor din bătrâni, cuprinse în volumele anterioare ale dlui Gârleanu, micile aceste ştrengării şi răsfăţări de acum prind bine cititorului.

În o singură nuvelă mai lungă dl Gârleanu părăseşte acest gen filigran: în Nucul lui Odobac. *Aici construieşte câteva suflete de ţărani în nişte trăsături de bronz. Lasă ca poezia cadrului, lumina fantastică în care se învăluie nucul secular să fie iarăşi părţile de atracţiune. Dar figura moşneagului Toader Odobac, reprezentant îndârjit al tradiţiei, precum şi Ruja, femeia cea plină de temperament — un soi de amazoană de la ţară —, sunt fiinţe atât de bine redate sub raport psihologic, încât îi fac onoare talentatului autor. Mult pricepută este şi intriga în această nuvelă, ţesută din clevetirea satului şi din naivitatea în credinţele poporului...*

ILARIE CHENDI, Pagini de critică*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969, p. 453—454.*

Proza lui Emil Gârleanu e un ecou sintetic din N. Gane, M. Sadoveanu, Brătescu-Voineşti şi I. Bassarabescu. Reducţia vieţii sufleteşti este urmărită aci în „viaţa boierilor moldoveni“. „Boierii“ sunt nişte bătrâni, fie încă bogaţi, fie mai ales scăpătaţi, oricum depăşiţi de vreme şi refugiaţi în patriarhalităţi şi nu se deosebesc întru nimic, prin inteligenţă şi stilul de viaţă, de fiinţele cele mai rudimentare, exceptând conştiinţa lor că sunt „boieri“, oroarea de a se amesteca cu prostimea şi spiritul reacţionar. Ca bătrâni ei sunt în razboi cu tinerii, cel puţin cu aceia care ies din punctul lor de vedere...

Gârleanu e departe de a avea mijloacele poetice ale lui Sadoveanu, pe care totuşi l-a umbrit fără dreptate, o vreme. Limba e corectă şi ştearsă, descripţia aproape banală. Nopţile sunt „fermecătoare“, florile „strălucesc ca fulgii de omăt“, şopotul e „dulce“, razele sunt „blânde“ şi faţa unei fete e „plină de voioşia celor 17 ani de copilărie“. Totuşi, prin compoziţie, prin vibraţia sentimentală, prin idilicul acelei vieţi naive, povestirile sunt nu rareori încântătoare.

Fără să-şi schimbe temele, deplasându-se doar spre pătura ţărănească, Emil Gârleanu dovedeşte în operele următoare o tehnică narativă mai strânsă, întemeiată pe criteriul dramatic. Modelul pare a fi Gui de Maupassant, din care nuvelistul a tradus...

George CĂLINESCU, Istoria literaturii române de la origini până în prezent. *Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Minerva, Bucureşti, 1986, p. 631.*

În ampla structură a vitalului, dincolo şi mai adânc decât omul „mărunt“ şi decât cel „elementar“, Gârleanu găseşte o nouă formă a vieţii, sprijinind şi incluzând pe toate celelalte mai înaintate şi mai

complexe, forma „umilă“ a vitalităţii, expresia ei cea mai simplă şi cea mai generală. Povestitorul îi îmbrăţişează destinul cu pietate panteistă şi, înveselindu-se sau vărsând o lacrimă pe seama ei, plânge şi râde de sine însuşi, de toţi oamenii laolaltă şi poate chiar de zei. Este aci o atitudine tipică a naturalismului modern, adică a acelei îndrumări literare formate în şcoala interpretării ştiinţifice a vieţii, care se călăuzeşte de convingerea că umanul se rezolvă în biologie şi că spiritul nu are alte legi decât acele ale vieţii în general. Unitatea vieţii permite aflarea tâlcurilor ei generale în acele din formele ei, care, fiind mai simple, sunt, în acelaşi timp, mai limpezi...

Tudor VIANU, Arta prozatorilor români*, Editura Hyperion, Chişinău, 1991, p. 179—180.*

Alături de St. O. Iosif, Panait Cerna, Dimitrie Anghel, I. A. Bassarabescu şi alţii, Emil Gârleanu se înscrie ca o prezenţă activă în literatura română din primele două decenii ale veacului al XX-lea, situându-se printre cei care au cultivat genul scurt.

Opera lui Emil Gârleanu aduce imagini din societatea românească..., aspecte caracteristice din viaţa grea a ţărănimii, din viaţa minată de neajunsuri a intelectualităţii, critică putreda morală a orânduirii burgheze şi instituţiile acesteia. Pătrunsă de un cald sentiment de umanitate, cu pagini de duioşie şi blândeţe, relevând cu deosebire calităţile morale ale oamenilor şi procesele lor lăuntrice, zugrăvind în culori pline de gingăşie şi sensibilitate universul gâzelor, plantelor şi animalelor, presărată cu un umor fin, opera lui Emil Gârleanu continuă să emoţioneze şi pe cititorul de azi.

Teodor VÂRGOLICI, Doi nuvelişti: Emil Gârleanu şi I. A. Bassarabescu, *Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965, p. 89.*

O notă proprie în evocarea vechilor boieri patriarhali moldoveni, având, chiar în actuala stare modestă, orgoliul genealogic, dedaţi la tabieturi, dar loviţi de „metehne“ şi „slăbiciuni“, aducea în Bătrânii *(1905) ofiţerul Emil Gârleanu (1878—1914),* Sineturile conului Gheorghieş *apărea... după* Neamul Udreştilor *de I. Al. Brătescu-Voineşti. La Gârleanu e vizibilă o anume ironie în zugrăvirea acestei lumi crepusculare, pierdută în exersarea interminabilă a pasianţului şi a concinei prădate. Şi în observarea lumii rurale, sub înrâurirea lui Maupassant, din care a tradus Une vie, Gârleanu e antisentimental, obiectiv. Caracteristice din acest punct de vedere sunt schiţele Înecatul, Ochiul lui*

Turculeţ, Punga, publicate în „Convorbiri critice“ în 1907, ca şi volumele Cea dintâi durere (1907) şi Într-o noapte de mai (1908).

Al. PIRU, Istoria literaturii române, *Editura „Grai şi suflet — Cultura naţională“, Bucureşti, 1994, p. 143.*

Printre prozatorii de la începutul veacului Gârleanu fãcea figurã onorabilã, având incotestabil înzestrare. Călinescu socotea că proza lui Gârleanu "e un ecou sintetic" din Sadoveanu, Brătescu-Voineşti şi Bassarabescu. Avea, poate, numai parţial dreptate. Pentru că acelaşi material uman al sufletelor mărginite ("reducţia vieţii sufleteşti"), după definiţia lui Călinescu, îl întâlnim în proza tuturor acestor scriitori, fără ca Gârleanu să le fie tributar colegilor. E acelaşi univers al micului romantism cu proze duioase, patetice şi chiar pioase. Bătrânii *e populat cu asemenea personaje de mici boieri scăpătaţi, care-şi contemplă sineturile sau hainele bogate de odinioară, cu preocupări mărunte şi închistaţi în ighemonicon. Prozatorul îi deplânge, condamnând, implicit, şi dezagregarea unei lumi mândre odată, şi ridicarea celei noi, avidă, neînţelegătoare, nerespectuoasă faţă de tradiţii. I-a lipsit însă scriitorului capacitatea de a surprinde psihologia din adânc a personajelor sale, totul aproape reducându-se la anecdotic, comportament şi habitudine. De abia în* Nucul lui Odobac *puterea plasticizării e mai bine reliefată, bucăţile din acest volum (mai ales nuvela care îi dă titlul) semnalând în moment de vârf în proza sa socială. Şi deşi i-a prizmuit lui Sadoveanu autoritatea literară câştigată încă în 1904, Gârleanu nu i se putea, evident, asemui. A rămas din opera sa (care a apucat poate să se rotunjească, datorită prematurii dispariţii) un volum care continuă să încânte. E, desigur,* Din lumea celor care nu cuvântă, *alcătuit, după modelul lui Jules Renard din* Histories naturelles, *din mici portrete monografice ale unor vieţi (gândăcelul, gâza, cărăbuşul, furnica, gaiţa, motanul, scatiul, calul etc.) Duioşia prozatorului se manifestă de astă dată benefic, cartea citindu-se şi azi (nu numai de către cei mici) cu delicii.*

Zigu ORNEA, Înţelesuri, *Editura Minerva, Bucureşti, 1994, p. 150*

...Emil Gârleanu..., prezenţă activă în mişcarea literară, asemenea lui Şt. O. Iosif, în pofida firii visătoare, întemeetor şi redactor de publicatăţii şi edituri, ca fondator al Societăţii Scriitorilor Români, director al teatrului din Craiova, a pictat, în primul său volum Bătrânii. Scene din viaţa boierilor moldoveni*(1905), o galerie de mici portrete aureolate înfăţişând supravieţuitori ai defunctei boierimi patriarhale, ruinaţi*

economic, anacronici, trăind în amintiri. Fantome ale altor timpuri, "bătrânii" nu fac toată ziua nimic altceva decât să tragă din lulele, să soarbă cafea, să privească în zări, să joace pasienţe şi să converseze banal sau să contemple hrisoave ce atestă vechimea şi vrednicia familiilor ilustre din care se trag. Nostalgia trecutului se declară precis şi în nuvele din următoarea culegere, Nucul lui Odobac *(1909), îndeosebi în cea titulară, unde un moşneag se spânzură de nucul său, simbol al puterii răzeşimii, ce urmează a fi tăiat. În alte naraţiuni însă, cuprinse în volumele* Cea dintâi durere *(1907),* Într-o noapte de mai *(1908),* Trei vedenii *(1910), romantismul paseist e contracarat până la eliminare de un realism brutal, cu accente naturaliste,* Punga *şi* Înecatul, *de pildă, înfăţişând ţărani stupizi, abrutizaţi de mizerie, dezumanizaţi. Deosebită de toate cărţile anterioare ale autorului, apariţie fără precedent în întreaga proză românească este* Din lumea celor care nu cuvântă *(1910), album de pictură animalieră în genul celui din* Histoires naturelles *de Jules Renard şi care o anticipează pe aceea, mai rafinată, a lui Anghel, Arghezi, şi E. Lovinescu.*

Dumitru MICU, Scurtă istorie a literaturii române*, vol. 1. Editura Iriana, Bucureşti, 1994, p. 354-335.*